

Inšpekcija varstva pred sevanji

1. Namen dokumenta

Namen dokumenta je opredeliti postopke Inšpekcije varstva pred sevanji za :

- pripravo letnega načrta inšpekcijskega nadzora,
- izvedbo inšpekcijskih pregledov in
- spremljanje realizacije letnega načrta.

2. Področje veljavnosti dokumenta

Dokument se uporablja pri načrtovanju in izvedbi inšpekcijskega nadzora, ki ga izvaja Inšpekcija varstva pred sevanji.

3. Inšpekcijski nadzor

Inšpekcijski nadzor je upravna naloga, ki obsega upravni in prekrškovni postopek. Inšpekcija varstva pred sevanji izvaja nadzor nad izvajanjem sevalnih dejavnosti in uporabo virov ionizirajočega sevanja, pri čemer preverja skladnost z zahtevami Zakona o varstvu pred ionizirajočimi sevanji in jedrski varnosti in podzakonskih predpisov, ki so v pristojnosti Uprave za varstvo pred sevanji.

Inšpekcijski nadzor izvršujejo inšpektorice oziroma inšpektorji (v nadaljnjem besedilu: inšpektorji) kot uradne osebe s posebnimi pooblastili in odgovornostmi.

Inšpektor pri opravljanju nalog inšpekcijskega nadzora samostojno vodi postopek ter izdaja odločbe in sklepe v upravnem in prekrškovnem postopku.

Inšpektor je pri opravljanju nalog inšpekcijskega nadzora dolžan upoštevati navodila in usmeritve predstojnika oziroma nadrejenega.

Pooblastilo za opravljanje nalog inšpekcijskega nadzora se izkazuje s službeno izkaznico in značko.

Če inšpektor pri opravljanju nalog inšpekcijskega nadzora ugotovi, da je kršen zakon ali drug predpis oziroma drug akt, katerega izvajanje nadzoruje, ima pravico in dolžnost:

- odrediti ukrepe za odpravo nepravilnosti in pomanjkljivosti v roku, ki ga sam določi,
- izvesti postopke v skladu z zakonom o prekrških,
- naznaniti kaznivo dejanje ali podati kazensko ovadbo za kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti,
- predlagati pristojnemu organu sprejem ukrepov,
- odrediti druge ukrepe in opraviti dejanja, za katere je pooblaščen z zakonom ali drugim predpisom.

3.1 Namen izvajanja inšpekcijskega nadzora

Namen izvajanja inšpekcijskega nadzora je učinkovito varovanje zdravja ljudi pred škodljivimi vplivi ionizirajočih sevanj

3.2 Metode

Poleg inšpekcijskih pregledov med metode inšpekcijskega nadzora uvrščamo še spremljanje poročil o pregledih, ki jih izvajajo pooblaščen izvedenci varstva pred sevanji oziroma medicinske fizike. Ti pregledi obsegajo meritve tehnične kakovosti naprav, ravni izpostavljenosti izvajalcev sevalnih dejavnosti, radioaktivne kontaminacije živil in pitne vode, koncentracije radona v okolju in druge preglede, o katerih poročajo pooblaščen izvedenci varstva pred sevanji.

Inšpekcijski nadzor na področju varstva pred sevanji delimo na redni in izredni.

Redni nadzor vključuje

- načrtovane periodične preglede,
- preglede, povezani z začetkom oziroma prenehanjem uporabe vira sevanja in
- preglede, povezani s povišano ravnjo koncentracije radona v prostorih.

Načrtovani periodični pregledi so povezani z znanim tveganjem, ki je povezano s kompleksnostjo izvajanja dejavnosti in izkušenj o preteklem delovanju. Pri najpomembnejših izvajalcih sevalne dejavnosti se ti pregledi izvajajo v rednih intervalih (npr. enkrat letno). Med tovrstne izvajalce dejavnosti uvrščamo Nuklearno elektrarno Krško, Agencijo za radioaktivne odpadke, Institut Jožef Stefan, Onkološki inštitut Ljubljana ter Univerzitetna klinična centra Ljubljana in Maribor. Pri ostalih izvajalcih sevalne dejavnosti se periodični pregledi izvajajo v daljših intervalih, ki so odvisni od dejavnosti, ki jih izvajajo, ugotovljenega stanja ter razpoložljivih človeških virov. Za te izvajalce je v načrtu inšpekcij določeno število inšpekcijskih pregledov, ki se vsako leto izvedejo na posameznem področju.

V drugi sklop rednega inšpekcijskega nadzora uvrščamo nadzor, izveden ob začetku oziroma prenehanju opravljanja sevalne dejavnosti ali uporabe vira sevanja. Informacijo o njih Uprava pridobi na podlagi priglasitve namere, s katero izvajalec napove uporabo vira sevanja, ali poročil pooblaščenih organizacij, ki izvajajo preglede virov sevanj. Zaradi njihove narave je število tovrstnih zadev moč načrtovati le okvirno na podlagi izkušenj iz preteklih letih.

V tretji sklop rednega inšpekcijskega nadzora pa spadajo pregledi objektov, v katerih se je na podlagi sistematičnega pregledovanja delovnega in bivalnega okolja odkrilo, da je v določenih prostorih povišana koncentracija radioaktivnega plina radona.

Med izredni inšpekcijski nadzor pa uvrščamo zadeve, povezane s :

- povečano izpostavljenostjo delavca sevanju,
- ugotovljenimi nepravilnostmi z virom sevanja ter
- ostalimi nenačrtovanimi izrednimi dogodki.

V prvi sklop izrednega inšpekcijskega nadzora uvrščamo dejavnosti, povezane s povečano izpostavljenostjo delavca. Le to se ugotavlja na podlagi mesečnih poročil, ki jih pooblaščen izvajalci, usposobljeni za izvajanje meritev izpostavljenosti delavca oziroma osebne dozimetrije, pošiljajo upravi. V primeru prekomerne izpostavljenosti se v okviru inšpekcijskega nadzora ugotavljajo razlogi za povečano izpostavljenost ter po potrebi odredijo ukrepi za spremembo ukrepov varstva pred sevanji.

V drugi sklop uvrščamo nadzor, ki so povezan z ugotovljenimi tehničnimi napakami virov sevanja ali postopkovnimi nepravilnostmi ravnanja z njim. Informacijo o tem pridobi uprava iz poročil o tehničnem pregledu vira sevanja, ki ga vsaj enkrat letno izvede pooblaščen organizacija za izvedbo pregleda. Na podlagi strokovnega mnenja, navedenega v poročilu, ter po potrebi dodatnih informacij, zbranih v okviru inšpekcijskega nadzora, se v okviru inšpekcijskega nadzora lahko odrede ukrepi za odpravo nepravilnosti.

V tretji sklop sodijo inšpekcijski pregledi, povezani z izrednimi dogodki. Podatke o njih inšpekcija pridobi iz drugih virov, prijav, drugih inšpekcijskih služb ipd.

4. Letni načrt inšpekcijskih pregledov

Letni načrt inšpekcijskega nadzora obsega:

- letni načrt načrtovanih periodičnih inšpekcijskih pregledov,
- letni načrt meritev delovnega in bivalnega okolja zaradi izpostavljenosti radonu,
- letni načrt meritev radioaktivnosti živil in pitne vode.

Izhodišča za pripravo letnega načrta inšpekcijskih pregledov temeljijo na analizi obstoječih informacij iz zbirke podatkov ter oceni tveganja, ki temelji na priporočilih Mednarodne agencije za atomsko energijo IAEA TEC DOC 1526. Predvideni obseg vseh inšpekcijskih pregledov Inšpekcije varstva pred sevanji je približno 200 pregledov kar vključuje redne in izredne preglede. Ob tem naj izredni inšpekcijski pregledi ne bi predstavljali več kot 20% vseh inšpekcijskih pregledov. Letni načrt inšpekcijskih pregledov se lahko glede na vpliv zunanjih dejavnikov med letom spremeni, vendar le na podlagi odobritve predstojnika.

Izhodišča za pripravo letnega načrta inšpekcijskega nadzora predvidevajo sledeče načrtovane periodične inšpekcijske preglede:

- vsaj en pregled letno v Nuklearni elektrarni Krško,
- vsaj en pregled letno na Institutu »Jožef Stefan« ali v Agenciji za radioaktivne odpadke,
- po vsaj dva pregleda letno na Onkološkem inštitutu Ljubljana ter v Univerzitetnem kliničnem centru Ljubljana in Univerzitetnem kliničnem centru Maribor,
- vsako leto vsaj 5 pregledov v institucijah z zahtevnejšo medicinsko diagnostiko (nuklearna medicina, računalniška tomografija, interventni posegi, mamografija),
- vsako leto vsaj 5 pregledov v institucijah, ki izvajajo manj zahtevno rentgensko diagnostiko (klasična rentgenska diagnostika, veterina, itd., ne vključuje zobne rtg diagnostike),
- vsako leto vsaj 5 pregledov v institucijah, ki izvajajo zobno rentgensko diagnostiko,
- vsako leto vsaj 15 pregledov v institucijah, kjer je bila izmerjena povišana koncentracija radona in
- vsako leto vsaj 3 preglede v ostalih institucijah (prevozi radioaktivnih snovi, laboratoriji, gospodarstvo itd.).

V obdobjih, ko je število pregledov, ki so povezani z začetkom oziroma prenehanjem uporabe vira sevanja večje od predvidenega (presega 80 % vseh rednih inšpekcijskih pregledov), se lahko pri periodičnih pregledih podaljša časovni interval med pregledi.

4.1 Priprava letnega načrta inšpekcijskih pregledov

Načrt inšpekcijskih pregledov za posamezno leto se pripravi na podlagi navedenih izhodišč za pripravo letnega načrta z upoštevanjem razmer v preteklem letu.

4.2 Priprava načrta meritev

Letni načrt meritev delovnega in bivalnega okolja zaradi izpostavljenosti radonu se pripravi skladno z Uredbo o nacionalnem radonskem programu (Uradni list RS, št. 18/18, 86/18 in 152/20) Programom sistematičnega pregledovanja delovnega in bivalnega okolja ter ozaveščanja prebivalstva o ukrepih za zmanjšanje izpostavljenosti zaradi prisotnosti naravnih virov sevanj (Uradni list RS 17/2006).

Letni načrt meritev radioaktivnosti živil in pitne vode se pripravi skladno s 158. členom Zakona o varstvu pred ionizirajočimi sevanji in jedrski varnosti (Uradni list RS, št. 76/17, 26/19 in 172/21) in Pravilnikom o monitoringu radioaktivnosti (Uradni list RS, št. 27/18).

5. Izvajanje inšpekcijskega nadzora

5.1 Povod

Povod za izvedbo inšpekcijskega nadzora je načrt inšpekcijskih pregledov ali ugotovljeni razlogi za izvedbo izrednega inšpekcijskega pregleda.

5.2. Priprava in izvedba inšpekcijskega pregleda

Pri izvajanju inšpekcijskega nadzora mora inšpektor postopati v skladu in zakoni ter podzakonskimi predpisi ter kodeksom ravnanja javnih uslužbencev.

Inšpektor se mora na izvedbo inšpekcijskega pregleda pripraviti kar obsega eno ali več naslednjih aktivnosti:

- pregled podatkov o izvajalcu sevalne dejavnosti ali imetniku vira sevanja,
- pregled podatkov o ugotovitvah predhodnih inšpekcijskih pregledov,
- pregled poročil o meritvah pooblaščenih izvajalcev pri imetniku vira sevanja oziroma izvajalcu sevalne dejavnosti ,
- priprava morebitne dodatne opreme, ki jo inšpektor potrebuje,
- običajno predhodna najava izvajalcu sevalne dejavnosti ali imetniku vira sevanja

O inšpekcijskem pregledu inšpektor na kraju samem sestavi zapisnik. Zapisnik se takoj vroči stranki. Če iz utemeljenih razlogov (zaradi obsega, zahtevnosti ali sodelovanja zunanjih strokovnih institucij) tega ni mogoče izvesti je dopustna izjema, kar pa mora inšpektor navesti v zapisniku.

Na koncu zapisnika se navede morebitne upravne ukrepe, ki jih je inšpektor odredil oziroma izrekel na kraju samem.

Zakon o inšpekcijskem nadzoru razvršča ukrepe glede na načelo sorazmernosti v skupine in sicer:

- preventivni ukrepi in opozorila,
- ukrepi ter
- posebni ukrepi, s čimer so lahko povezani ukrepi, povezani s prepovedjo opravljanja dejavnosti in ukrepi za varovanje pravic drugih oseb.

Preventivni ukrepi inšpektorjev ter opozorila

Inšpekcije s ciljem preventivnega ukrepanja:

- odgovarjajo na pisna vprašanja posameznikov, podjetij in institucij, ki se nanašajo na delovanje inšpekcije,
- preko medijev obveščajo javnost o ugotovljenih nepravilnostih ter o posledicah kršitev zakonov in drugih predpisov,
- na druge načine delujejo v smislu ozaveščanja javnosti.

Če inšpektor pri opravljanju nalog inšpekcijskega nadzora odkrije nepravilnosti in oceni, da je glede na pomen dejanja opozorilo zadosten ukrep, najprej le ustno opozori na nepravilnosti ter na njihove posledice in določi rok za njihovo odpravo.

Svoje ugotovitve, izrečeno opozorilo ter rok za odpravo pomanjkljivosti navede v zapisniku. Če nepravilnosti niso odpravljene v določenem roku, izreče inšpektor druge ukrepe v skladu z zakonom.

Ukrepi inšpektorjev

Če inšpektor pri opravljanju nalog inšpekcijskega nadzora ugotovi, da je kršen zakon ali drug predpis oziroma drug akt, katerega izvajanje nadzoruje, ima pravico in dolžnost:

- odrediti ukrepe za odpravo nepravilnosti in pomanjkljivosti v roku, ki ga sam določi,
- izvesti postopke v skladu z zakonom o prekrških,
- naznaniti kaznivo dejanje ali podati kazensko ovadbo za kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti,
- predlagati pristojnemu organu sprejem ukrepov,
- odrediti druge ukrepe in opraviti dejanja, za katere je pooblaščen z zakonom ali drugim predpisom.

V okviru inšpekcijskega nadzora lahko inšpektor:

- izdaja odločbe in sklepe in odreja ukrepe po zakonu, ki ureja inšpekcijski nadzor;
- odreja ukrepe varstva pred sevanji, ukrepe sevalne in jedrske varnosti in ukrepe na področju fizičnega varovanja jedrskih objektov ter jedrskih in radioaktivnih snovi po tem zakonu;
- odreja prenehanje izvajanja sevalne dejavnosti ali uporabe vira sevanja, če ugotovi, da za izvajanje dejavnosti ali za uporabo vira sevanja niso izdana dovoljenja po tem zakonu ali je prišlo do opustitve predpisanih ravnanj z virom sevanja ali radioaktivnimi odpadki;
- zapečati radiološko napravo, če ta ne izpolnjuje kriterijev sprejemljivosti za pravilno delovanje;
- zapečati rentgensko napravo, če je imetnik ne uporablja;
- odredi prepoved ali omejitev dajanja kontaminiranih izdelkov na trg, njihovo dostopnost na trgu ali njihov umik ali odpoklic kontaminiranih izdelkov s trga in izvede dodatne ukrepe, ki zagotovijo, da se bo prepoved upoštevala;
- v skladu s predpisi o tajnih podatkih pregleda oceno ogroženosti in dokumente fizičnega varovanja s tajnimi podatki.

Pristojni inšpektor lahko pred predlogom za uvedbo postopka o prekršku zaseže vire sevanja, če oceni, da bi zaradi ravnanja z njimi nastala škoda za zdravje ljudi in okolje.

Posebni ukrepi inšpektorjev

Če zavezanec v roku, ki ga z odločbo določi inšpektor, ne odpravi ugotovljenih nepravilnosti in pomanjkljivosti, lahko inšpektor z odločbo, če je to potrebno, do odprave nepravilnosti oziroma dokler je to potrebno, prepove opravljanje dejavnosti oziroma zaseže predmete ali dokumentacijo, ki jih zavezanec uporablja za kršitve ali so s kršitvami nastali.

Inšpektor prepove opravljanje dejavnosti oziroma zaseže predmete ali dokumentacijo, ki jih zavezanec uporablja za kršitve ali so s kršitvami nastali, ne da bi prej določil rok za odpravo nepravilnosti, če je to potrebno, da bi se odvrnila neposredna nevarnost za življenje ali zdravje ljudi in živali ali za nastanek škode v naravnem oziroma življenjskem okolju in na premoženju.

Inšpektor lahko z odločbo začasno zaseže predmete ali dokumentacijo, ki jih zavezanec uporablja za kršitve ali so s kršitvami nastali, tudi v primeru, ko ugotovi, da kljub izdani odločbi zavezanec ponovi kršitev.

Ukrepi, povezani s prepovedjo opravljanja dejavnosti

Inšpektor, ki prepove opravljanje dejavnosti, ima pravico odrediti zapečatenje poslovnih ali proizvodnih prostorov, objektov ali drugih prostorov, v katerih se opravlja dejavnost, oziroma delovnih sredstev, naprav in opreme, s katero se opravlja dejavnost.

V primeru, da zavezanec ne spoštuje odločbe o prepovedi opravljanja dejavnosti, lahko inšpektor z odločbo naloži podjetjem, ki so pristojna za distribucijo električne energije, vode, plina ter za telekomunikacijske zveze, da zavezancu v roku treh dni ustavijo njihovo dobavo, oziroma, da zavezancu prekinejo telekomunikacijske zveze. Ta ukrep mora biti izveden tako, da ne povzroči neposredne škode na delovnih sredstvih ali izdelkih. Odločba se vroči tudi zavezancu.

V odločbi mora biti navedeno tudi opozorilo, da bodo v primeru nespoštovanja te odločbe izrečeni ukrepi iz prejšnjega odstavka.

V primeru, ko inšpektor ugotovi nepravilnosti in z odločbo odredi ukrepe, samostojni podjetniki in gospodarske družbe ne smejo za zavezanca opravljati del, ki bi pomenila nadaljevanje kršitev oziroma bi bila v nasprotju z odrejenimi ukrepi, če za izdane ukrepe vedo oziroma bi glede na okoliščine zanje morali vedeti. Inšpektor je dolžan poskrbeti, da so tretje osebe na ustrezen način obveščene o ugotovljenih nepravilnostih.

6. Spremljanje realizacije

Analiza učinkovitosti inšpekcijskega nadzora se izvede štirikrat letno, vsake tri mesece, ko se pripravijo vmesna poročila. Končna poročila pa se pripravijo dvakrat letno ob polletju in koncem leta. Preveri se obseg inšpekcijskih pregledov ter pripravi analiza vrst inšpekcijskih pregledov glede na vrsto rednih in izrednih pregledov.

7. Merjenje uspešnosti in učinkovitosti procesa

Uprava za varstvo pred sevanji posreduje letno poročilo o izvajanju inšpekcijskega nadzora Inšpekcijskemu svetu. Letno poročilo vključuje zlasti podatke o številu zadev, o povprečnem času reševanja posamezne zadeve, o spoštovanju rokov pri reševanju posameznih zadev in o realizaciji letnih načrtov dela.

Uspešnost in učinkovitost inšpekcijskih nalog se oceni štirikrat letno, dvakrat na polletju in ob koncu leta pa se pripravi poročilo o delovanju.

Kazalnik:

- odstotek realizacije vseh inšpekcijskih pregledov
- odstotek realizacije vseh načrtovanih periodičnih inšpekcijskih pregledov
- odstotek realizacije rednih inšpekcijskih pregledov
- odstotek realizacije izrednih inšpekcijskih pregledov